

Koričan

Salamon Jazbec

UDK 343.819.5(497.5+497.6)"1939/1945"

DOI: 10.7251/TOP1703095J

Margelov institut, Zagreb;
salamon.jazbec@gmail.com

Apstrakt: U svojim djelima iz 2008. i 2010. godine pokušavao sam preko raznih primjera iz dalje i bliže prošlosti pokazati uvrnutu nesuvislost agresivnih zahtjeva za ustanovljavanjem „svih žrtava Jasenovca“, što u konačnici služi tek kao instrumentarij vulgarnog povijesnog revizionizma. Valja to sada poopćiti te podići na razinu svih žrtava bilo kojeg rata.

Ključne riječi: žrtva; popis; Jasenovac

Nemoguće je ustanoviti sve žrtve, kako brojem, tako i identitetom. Desničarski krugovi u Hrvatskoj počesto napadaju poimenični popis žrtava Javne ustanove Spomen-područje Jasenovac iz Jasenovca kao „netočan“, bez ozbiljnijih analiza njegove presumpcijske netočnosti – za što bi naposljetku trebalo dublje i šire znanje te posvećenost istraživanju teme. Po meni, sam *službeni* poimenični jasenovački popis nije i ne može biti „netočan“, iako u njemu ima netočnosti.

Veći je problem u onome što ne postoji, niti će ikada biti sadržano u tom popisu. Upravo je u tim neznanim licima izvorište temeljnog prijepora oko ukupnog broja jasenovačkih žrtava, ali i ukupnog broja žrtava II svjetskog rata na ovim prostorima, kao i njihove nacionalne, odnosno konfesionalne razdiobe.

Sačinjavanje poimeničnih popisa žrtava bilo kojeg ratnog zbivanja jest potrebno i važno, ali ni u kom slučaju ne predstavlja kraj priče. Ono je možda tek početak priče, svakako – značajan dio priče.

Plasiranje poimeničnih popisa žrtava kao popis svih žrtava predstavlja tešku obmanu neprosvijecene javnosti. Jest, uvijek je važno istaknuti vrijednost i značaj poimeničnog popisa, no u isto je vrijeme bitno istaknuti značaj spominjanja i procjene neznanih žrtava koje su također stradale – u endehazijskom logoru smrti Jasenovac, ili na nekom drugom mjestu, u neko

drugo nemilo vrijeme. Bez toga, slika stradanja nije potpuna; ona je znatno okrnjena, upravo razlomljena.

Iščitavajući knjigu *Holokaust u Zagrebu* Ive i Slavka Goldsteina („Novi Liber“ i Židovska općina Zagreb, 2001), uočio sam podosta pogreški, propusta i nejasnoća. O nekima sam već prije progovorio u svojim knjigama i člancima. O nekima nisam. O nekima niti neću.

Na temelju jedne teško objašnjive zbrke iz djela Goldsteinovih, pokušat ću naznačiti određena pitanja.

Odvelo me je to na dalek put, put koji prelazi Zagorje, hrvatsku metropolu, Jasenovac i Kerestinac, pa zahvaća u materiju ilegalnog komunističkog rada, Holokausta te problematiku pisanja o događajima iz II svjetskog rata s odmakom od sedam i pol desetljeća, a što je cijeli jedan životni vijek.

Upoznajmo se s Lavoslavom Koričanom.

* * *

Na 272. stranici knjige *Holokaust u Zagrebu*, o bijegu iz Kerestince (noć 13/14. srpnja 1941) stoji sljedeće: „Među 89 bjegunaca bilo je petnaestak Židova komunista. Na dogovorenom mjestu bjegunce nisu dočekale udarne grupe komunista iz Zagreba, jer njihov Mjesni komitet nije dobro organizirao prihvata. Zbunjeni i nesnalazljivi bjegunci predugo su čekali u nedalekoj šumi Obrež i tako su velikom većinom pali kao žrtve masovne ustaško-žandarske potjere. U okršajima s potjerom ubijen je 31 bjegunac, a 44 su zarobljena i svi su koji dan kasnije dovedeni pred Pokretni prijevremeni sud, osuđeni na smrt i strijeljani na Dotršćini. Među tih 44 petorica su bili Židovi (Isak Katan, Hugo Kon, Ljudevit Kon, Ernest Rado i Israel Steinberg), dok je za Lavoslava Koričana, Izidora Pereru, Israela Osisasa, Elijasa Singera i Urija Šnetrepla utvrđeno da su ubijeni već ranije, u okršajima poslije bijega.“

Međutim, na stranici 336. iste knjige, u poglavlju o proboju jasenovačkih logoraša (22. travnja 1945), piše ovo: „Bijeg iz logora i desetak dana lutanja po obližnjim šumama do dolaska Jugoslavenske armije dojmljivo su opisali J. Grossepais-Gil, Egon Berger i Vladimir Carin. Manji broj logoraša pobjegao je prije toga iz jednog transporta tako da su izdubili rupu u drvenom podu vagona. Našli su se u Moslavini, gdje su naletjeli na Nijemce i ustaše. Njih osmorica su uhapšeni, dovedeni u Zagreb. U pratnji četvorice domobrana koji su se preobukli u ustaše u noći između 24. i 25. travnja 1945. godine Lavoslav Koričan zajedno sa sedmoricom uhićenih posjetio je svoju

sestru i njezinu obitelj na Trešnjevci. Pred svitanje stražari su ih potjerali na pokret i ta osmorica više nikada nisu viđeni živi.“

Dakle, jedan te isti čovjek ubijen je dvaput: prvi put nakon potjere za bjeguncima iz kerestinečkog logora 1941; drugi put desetak dana prije partizanskog oslobođenja Zagreba.

* * *

Ponukan tim kontradiktornim navodima, pokušao sam dalje istražiti sudbinu Lavoslava Koričana, slijedeći meandre različitih popisa žrtava.

Pa tako u popisu žrtava Holokausta za grad Zagreb, dr. Melita Švob pod red. br. 3214 navodi Lavoslava Koričana (od pok. Alfreda), rođenog 1906. u Krapinskim Toplicama, stradalog u Jasenovcu 1941. godine.

Ti se podaci slažu sa službenim poimeničnim popisom jasenovačkih žrtava, sačinjenim od strane Javne ustanove Spomen-područje Jasenovac iz Jasenovca – dostupnim na internetu – gdje se za Lavoslava Koričana daju podaci da je „stradao od ustaša“ u logoru Jasenovac 1941. godine.

U svojoj prvoj knjizi o Jasenovcu iz 1986. godine, pukovnik JNA Antun Miletić u prilogu br. 81 objavljuje spisak 553 logoraša koji su pisali dopisne karte iz koncentracijskog logora Stara Gradiška 1942. godine. Na tom popisu naveden je pod red. br. 277 i Lavoslav A. Koričan (reg. br. 214-V).

No, u svojoj petoj knjizi o Jasenovcu iz 2011. godine, puk. Miletić ne spominje u popisu jasenovačkih žrtava Lavoslava Koričana, ni kao zavičajnika za Zagreb, niti za Krapinu i pripadajuća mjesta.

U svojoj monografiji *Tragedija u Kerestincu - Zagrebačko ljeto 1941.* autor knjige dr. Ivan Jelić u vlastitom popisu kerestinečkih žrtava pod upisom red. br. 45 „KORIČAN, LAVOSLAV“ navodi sljedeće: „Rođ. 1906. u Krapinskim Toplicama, trgovac. Uhapšen u Zagrebu 3. V 1941. Uhvaćen u borbi nakon proboja, strijeljan 17. VII.“

Isti se pobraja kod poimeničnog razlaganja događaja na str. 117 istog djela: „Dio komunista koji su se uspjeli probiti iz obruča u borbama kod Obreža i Stupničke šume stradao je u borbama i bijegu nakon dan-dva ili nešto kasnije. U borbama oko Kerestince i kod Rakova Potoka poginuli su: Rastko Dimitrijević, Josip Heršak, Ivan Ivšak, Dragutin Ložnjak, Antun Mrak, Franjo Pavlinek, Izidor Perera, Dušan Samardžić, Franjo Saucha, Elias Singer, Mihajlo Stanimirović, Ulrich Snetrepl, Josip Tatalović, Slavko Tkalčević, Albin Turk, Milan Velebit, Vladimir Vitasović, Berislav Vulelija i Anton Žele. Uhvaćeni su: Kuzman Belinski, Tajib Dautović, Matija Dumbo-

vić, Franjo Humski, Isak Katan, Mirko Kesler, Adolf Kette, Ljudevit Kon, Lavoslav Koričan, Mirko Neuman, Zdravko Pavešić, Antun Perković, Ernest Rado, Josip Rendić, Izrael Steinberger, Ivan Šćurić, Stjepan Seremet, Ivan Siftar, Henrik Telč, Blaž Vidatić i Albin Vincek.“

Zaključno, dajem podatke iz izvornog znanstvenog rada dr. Zdravka Dizdara, što je pod naslovom „Logor Kerestinec“ objavljen u osmom broju godišnjaka Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske *Povijesni prilozi* za 1989. godinu: „Na osnovi istraživanja dobivaju se i novi podaci o sudionicima proboja. Tako prema dokumentima a i nekim izjavama u proboju nije sudjelovala grupa pritvorenika I-C referade koji su bili smješteni u židovskom dijelu logora a koji se navode u dosadašnjim popisima sudionika. To su, npr., Isak Katan, Lavoslav Koričan, Mirko Neuman i Izidor Perera, koji su zajedno s ostalim Židovima iz Kerestince upućeni u Gospić, pa u Jasenovac, gdje su likvidirani.“

* * *

Kojoj napokon verziji stradanja Lavoslava Koričana povjerova-ti? Da li je stradao 1941, 1945. ili neke druge ratne godine? Ako je stradao 1941, da li je stradao u Zagrebu? Ako je pobjegao iz Kerestince, da li je ubijen u potjerama nakon bijega ili je strijeljan u Zagrebu 1941? Ako je depor-tiran u Jasenovac, da li je ubijen 1941? Ako je preživio 1941. u Jasenovcu, da li je uspio pobjeći iz Jasenovca 1945? Ako je pobjegao iz Jasenovca 1945, da li je ubijen u Zagrebu? Ili na nekom drugom mjestu? Napokon: iako više od strane svoje rodbine nije viđen živ nakon zore 25. travnja 1945, postoji li mogućnost da je ipak preživio rat?

Možemo razgovarati o uvjerljivosti autora koji o njemu pišu, iako nas to neće dovesti ništa bliže istini. Teško mi je, osobno, povjerovati Ivanu Jeliću, koji u istoj monografiji o bijegu iz Kerestince čak i Ognjenu Prici mijenja ime, nazivajući ga „Ognjenom Pričom“, što zacijelo spada u začudnije pogreške hrvatske historiografije. Zbog toga mi se ne čini vjerojatnom verzija o Koričanovom strijeljanju 17. srpnja 1941. u Dotrščini.

Jelićeva knjiga izašla je 1986. godine, moguće je da je članak Irene Korda u zadnjem broju *Jevrejskog pregleda* za 1986. godinu svojevrsna reakcija na podatke o Koričanovoj sudbini, takvom kako je opisana u knjizi *Tragedija u Kerestincu - Zagrebačko ljeto 1941.*

Rekao bih da je Dizdarova teza kako je Koričan preko Gospića prebačen u Jasenovac točna. Sudeći po Miletićevim podacima, bio je ondje još živ 1942. godine.

Ukoliko je tomu tako, bizarnom smatram činjenicu da se u službenom popisu žrtava logora Jasenovac, koji je izradila Javna ustanova Spomen-područje Jasenovac iz Jasenovca, iznosi kako je Koričan ubijen od ustaša u logoru 1941. godine. Otkud im podaci za takve tvrdnje?

Kako se sve to naposljetku slaže sa svjedočenjem Irene Korda iz *Jevrejskog pregleda*?

Ako je Lavoslav Koričan s još sedmoricom drugova bio doveden svojoj sestri na zagrebačku Trešnjevku u noći s 24. na 25. travnja 1945, onda ne može biti ni jasenovačka, niti kerestinečka žrtva, s obzirom na to da je probaj posljednjih jasenovačkih logoraša poduzet tri dana prije – 22. travnja 1945.

Sva ta pitanja i dvojbe dobit će dodatne konture nakon što se malo pobliže upoznamo sa stradalnikom.

* * *

Lavoslav Koričan rođen je 1906. godine u Krapinskim Toplicama. U to doba nije bilo mnogo Židova u Zagorju, ali u Krapini i okolici bilo ih je toliko da se već dva desetljeća kasnije pomišljalo na osnutak krapinske židovske općine. Krapina je između dva svjetska rata imala status filijalne židovske općine Izraelitskoj bogoštovnoj općini zagrebačkoj. Ostale manje zajednice gravitirale su varaždinskoj židovskoj općini.

Koričani su bili značajna zagorska židovska obitelj. Postoje indicije da su – poput nekolicine drugih imućnih židovskih familija i pojedinaca do II svj. rata – posjedovali dvorac, iako nisam uspio ući u trag o kojem se dvorcu ili kuriji točno radi. U monografiji *Dvorci i perivoji Hrvatskog Zagorja* (dr. Mladen Obad-Šćitaroci) spominje se nekoliko dvoraca u okolici Krapinskih Toplica, ali susljednost vlasništva u toj knjizi nije iscrpno prezentirana kod mnogih imanja, tako da se ne može lako detektirati o kojem bi objektu mogla bila riječ.

Međutim, osječki dvotjednik *Židovska smotra* u svojem 17. broju IV godišta od 17. kolovoza 1910 /12. aba 5670/, na str. 5-6 pod naslovom „Antisemitske infamije“ daje izvode iz članka „Odjeci iz Klanjca“, što ga je 13. kolovoza 1910. objavila „milinovačka“ *Hrvatska sloboda*: „Židovi su danas gospodari Zagorja. Mjesto Keglevića, Oršića, Vojkovića, Gušića, Patačića i

Jelačića imamo Grünwalde, Spitzere, Meiere, Plachte-e, Koričane. To se zove novo doba, demokratski duh u Zagorju. (...) Čujem, da se pomišlja na prodaju Novih Dvora. Gospodar groba bana Jelačića mogao bi prema tome postati kakav Moric Funkelštajn ili Žak Šmules. Još malo, pa će se svaki bolji čovjek od nas morati dati obrezati. Nemajući Hrvatske, tako će mu barem bijeli svijet biti domovina.“

Zagrebački trgovci braća Grünwald posjedovali su dvorac Veliki Tabor od kraja XIX stoljeća do početka I svj. rata, a vlasnik tvornice kvasca i špiritane na marofu u Vrbini Makso Mayer kupio je 1900. s tvrtkom i pripadajući vlastelinski dvorac Januševac te ostao njegov vlasnik do kraja I svj. rata. Lavoslav Plachte, sin varaždinskog poduzetnika Jakoba Akibe Plachte, posjedovao je vlastelinstvo Budinščinu od 1906. Spomenuto je dakle aluzija na židovske vlasnike zagorskih veleposjeda s dvorcima kao središnjim stambenim građevinama, pa iz toga posredno zaključujem da je i obitelj Koričan posjedovala vlastelinstvo s dvorcem.

„Na južnom ulazu u Krapinske Toplice je nekad stajala kurija poznata pod imenom 'Lavoslavov dvor', a koja je zbog derutnog stanja konačno srušena prije nekoliko godina“, slovi Wikipedia. Moglo bi se raditi o zgradi nazvanoj po djedu Lavoslava Koričana Leopoldu Koritschanu (kasnije: Lavoslavu Koričanu). Krapinske su Toplice u to doba poznata destinacija lječilišnog turizma, s osobitim zamahom nakon poduzetničke inicijative trgovca Jakova Badla sredinom XIX. stoljeća.

Leopold Koritschan i Clara rođ. Deutsch (čiji je brat Arnold Aron Deutsch bio bečki bankar), imali su dva sina: Maksu i Alfreda (uz tri kćeri: Marijanu i Josipu Koričan te Sidoniju ud. Lederer).

Lavoslav Koričan st. bio je ugledan građanin Krapinskih Toplica, koji je čak kovao lovačke medalje pod svojim imenom, s likom tetrijeba na reversu. Imao je svoj *perfin* na poštanskim markama sa žigom Krapinskih Toplica.

Rođen je 25. listopada 1846. u južnomoravskom mjestu Slavkov u Brna (vyškovska oblast; njem. Austerlitz), a umro u Zaboku oko sedam sati navečer 31. prosinca 1898. Clara Deutsch i Leopold Koritschan vjenčali su se u Austerlitzu i otuda zajedno krenuli u svijet, da bi se skrasili u Hrvatskom Zagorju, pa ondje zasnovali brojnu obitelj. Sa sobom je u Krapinu Leopold poveo i svojeg brata Isidora Koritschana, dok mu je stariji brat Michael Koritschan postao trgovac vinom u Beču.

Leopold je imao i jednu sestru – Rosalie, udanu Kraus. Leopoldov sin dr. Makso Koričan (rođ. 4. studenog 1874) bio je oženjen za Ivanu rođ. Jelinek (rođ. 30. svibnja 1887. u Beču) i imao dvoje djece: Lea i Lilly. Dr. Max

Koritschan se iz Krapinskih Toplica odselio u Englesku i bio trgovački poduzetnik u Londonu.

Isidor Koričan imao je kćer Šarlotu ud. Glesinger (Krapinske Toplice, 1872. – Stara Gradiška, 1942).

Elsa Koričan rođ. Kohn (Aleksandra) – rođena 1877. u Beču – bila je majka Lavoslava Koričana ml. Supruga zagrebačkog trgovca sportskom opremom i certificiranog nogometnog suca Paula Kaudersa Lilly Koričan bila je Lavoslavova sestra. Rođena je 6. srpnja 1903. u Krapinskim Toplicama. Osim nje, Lavoslav je imao sestru Marijanu (rođ. 27. veljače 1917. u K. Toplicama), udanu za Alberta Sommera iz Varaždina.

Prezime Koritschan dolazi od njemačkog naziva za moravsko trgovište Koryčany u okrugu Kroměříž, gdje je postojala snažna židovska zajednica u kontinuitetu od druge polovice XVI stoljeća. Gradić je poznat po tome što je u njemu od 1856. tvorničar Michael Thonet proizvodio čuvene stolice iz savijenog drveta, kojima su opremani brojni ugostiteljski lokali u Austro-Ugarskoj i ostatku Evrope. Osim prezimena Koritschan, susrećemo i onomastičku varijantu Koritschaner, što znači *onaj tko potječe iz Koryčanya*. Vlastelin imanja Koryčany od 1899. bio je stric filozofa Ludwiga Wittgensteina.

Otac Lavoslava Koričana ml. Alfred rođen je 1876. u Krapinskim Toplicama, a umro 2. ožujka 1927. u bečkom sanatoriju Auersperg.

* * *

Nakon rane očeve smrti, mladi Lavoslav je morao preuzeti brigu o cijeloj obitelji. U času smrti svojeg oca napunio je 21 godinu života.

Negdje kroz tridesete Lavoslav Koričan postaje ljevičar i surađuje s političkom ljevicom u Kraljevini Jugoslaviji. Dr. Jaša Romano svrstava ga u „simpatizere KPJ“.

Predmetna suradnja zasigurno se prvenstveno ogleda u financijskom podupiranju komunističkog pokreta.

Ubrzo po nastupu ustaške Nezavisne Države Hrvatske, Koričan biva uhićen i interniran na imanju posljednjeg hrvatskog bana Antuna pl. Mihalovića u Kerestincu.

Prva grupa interniranih pristigla je 13. svibnja 1941. iz Jastrebarskog, druga grupa 22. svibnja iz Zagreba, a treća – u kojoj je bio i Koričan – iz Zagreba je dovedena 25. svibnja. Lavoslav Koričan je u Kerestinec stigao u grupi od „15 komunista i pritvorenika I C referade, uglavnom iz zatvora u

Ђорђевој улици“. Након те групе, извршене су депортације у логор још бареи девет група политичких интерираца, тако да је у Керестинцу свеукупно било заточено око 150 комуниста и „притвореника I-C реферате“ – што је усилјена службена формулација којом се описивало особе ухићене *због сумње на комунизам*. Осим њих, било је и других категорија логораша.

Кроз логор Керестинец од његова отварања средином травња до распуштања средином коловоза 1941. прошло је приближно деветсто заточеника. (Поčetком деvedesетих година прошлог столјећа Керестинец је поновно отворен као мјесто затварања и зостављања хрватских грађана српске националности.)

На полицијској фотографији, објављеној у Јелићевој књизи, Корићан је приказан као млади човек тамнијих очју те мрке косе и брака.

Након Корићановог хапшења, његови синови Петар и Томислав напустили су Загреб и пребјегли у талијанску окупацијску зону с Лавославовом сестром Маријаном и њезиним супругом Албертом. Од травња до краја коловоза 1943. бораве као интерирци у мјесташу Беџизоле – ломбардијска област Брешиа – да би након капитулације Краљевине Италије, а пред њемачку окупацију, успјели пријећи у Швикарску, одакле су се касније иселили у Сједињене Америчке Државе.

Што се догодило с Лавославом Корићаном остаје мистериј, али иза тог мистерија сада бареи стоји лице и тјело, лик и дјело, глас, особна повијест и читава прића његова потомства.

Је ли убијен у Керестинцу или Јасеновцу, је ли преживио Керестинец и Јасеновац, је ли преживио рат? Не знамо и не можемо знати.

Рекао бих на крају да је Лавослав Корићан у сваком погледу жртва II свј. рата.

* * *

Хрватска је *шведски стол* тема за питања повијесног ревизионизма и неофашистичких тенденција: од предсједнице која игнорира службену јасеновачку комеморацију, до удружења које заговара укидање јасеновачких комеморација; од министра културе који симпатизира усташки покрет, до постављања спомен-плоче с уклесаним узвиком „ЗА ДОМ СПРЕМНИ!“ у самом Јасеновцу; од министра знаности који глорифицира својег ендехазијског претходника Јулија Маканца, до напрасног скидања школске изложбе о Ане Франк.

I sad, prosječan čitatelj ovih redaka mogao bi postaviti logično pitanje: zbog čega autor iz Hrvatske od svih mogućih tema odabire pitanje sudbine jednog čovjeka otprije sedam desetljeća?

* * *

Kao prvo, smatram da je pitanje sudbine jednog čovjeka otprije sedam desetljeća podjednako važno kao i pitanje naše sudbine (ili - ako baš hoćete - naših sudbina) u osvit dvadeset i prvog stoljeća. Pitanje udesa svakog pojedinca u Holokaustu i periodu balkanskog antisrpskog i antiromskog genocida četrdesetih bitno je i presudno potrebno za društveno osvjetljenje, upravo — prosvjetljenje.

U svakom od nas kriju se naraštaji i njihovo neizmjereno generacijsko bogatstvo, povijesna popudbina koju nosimo u budućnost. Čak i mrtvi u nama žive i mi ne živimo samo svoj vlastiti život, već uistinu trajemo i dajemo bezbrojne živote, pa je na nama stoga i uzvišena odgovornost da časnim odživljavanjem vlastita življenja opravdamo svu plemenitu susljednost vlastitog genetskog naslijeđa - a ako zaboravimo na mrtve - kako piše nizozemski književnik Cees Nooteboom - oni će naći načina da nas podsjete na sebe.

Naša duša zrači dušama naših otprije nas. Svaka je duša veliko polje sjećanja i pamćenja, koje se razastire prostranstvima u kojima časna djela svijetle kao nastanjene kolibe po izgubljenom krajoliku.

Dužni smo pamtiti, dužni smo govoriti, svjedočiti, pisati i izlagati, postajati zamjenski glas pojedinaca i zajednica kojih više nema. Ti su ljudi ugradili sebe u boljitak svijeta i nakon toga bili časovito zbrisani s čemer-nog lica zemlje. Mi smo ostali kao čuvari njihova svetog groba, čak i ako je neznan, čak i ako je zaboravljena masovna raka.

Ne idealiziramo ih, bili su ljudi poput nas, ali sve njihove teško oprostive mane - i još teže oprostive vrline u očima njihovih neprijatelja - ne mogu isprati zabilješku da su izopćeni i ubijeni u jednom singularnom trenutku povijesti upravo zbog toga što su bili drugačiji od ostatka društva; zato što su bili druge nacije ili druge vjere - da su grubo eliminirani zbog svoje usudne inosti.

To je prvi razlog mojeg bavljenja sudbinom jednog čovjeka u ovom radu.

* * *

Kao drugo, želim prokazati nesuvislost mantre o potrebi tačnog ustanovljavanja svih ųrtava Jasenovca. Drųim da je to ne samo nemoguće, već i krajnje uvredljivo za onaj veći dio kojem ne znamo i ne moųemo znati ime i prezime, mjesto rođjenja i datum smrti.

U poslijeratnom druųtvu bavljenje Holokaustom na Balkanu nije bilo intenzivno. Istraųivanja se nisu sistematično provodila, te se tako pred nama razjapio jaz od gotovo pola stoljeća nebavljenja ili nedovoljnog bavljenja tom iznimno tragičnom temom. Općenito je povijest balkanskih ųidovskih zajednica slabo istraųena, a razdoblje u kojem nije bilo sistemskog poticanja ozbiljnog istraųivanja u tom smjeru, uzrokovalo je defekt koji danas onemogućava razmršenje jedne tako duge, komplicirane i bogate povijesti. Sačuvanih dokumenata nema mnogo. Svjedoka praktički više nema. Onaj tko je 1941. imao petnaest godina, danas je na pragu desetog desetljeća ųivota.

Joų nisu i vjerojatno neće niti biti napisane monografije većine ųidovskih zajednica na povijesnom hrvatskom tlu.

Slučaj Lavoslava Koričana otvara mnoga pitanja.

Pitanje sklapanja popisa ųrtava Holokausta u prvom redu.

Ne govorim o povrųnosti, jer nje ima jako puno u svim segmentima i ona uzima danak na raznolike naćine. Ne bi mi bilo dosta nekoliko stotina stranica da analiziram sve zavrzlake popisa i pogreųke koje uzrokuju druge pogreųke te posljedićne krive interpretacije svega toga do razmjera koji su poćesto zabrinjavajući, pa i posve apsurdni. Mnoge su osobe doista upisane više puta na razlićitim mjestima, ųto nisam nikad specijalno komentirao, jer smatram da je bolje kad su upisane više puta, nego da nisu upisane niti jednom. Međutim, jasno mi je da se spomenuto u pravilu događa zbog ćistog nemara i diletantizma, pa i ignorancije.

Neke povijesne knjige ųto su potpisane jednim autorom imaju u stvarnosti više autora koji međusobno ne ćitaju jedan drugog. Moųda ih piųu studenti, ili ućenici, moųda ih piųe neka podvojena lićnost - teųko je prosuditi. Knjige se naųoj zbunjenoj zemlji nerijetko piųu bezveze.

Za Sisak, tako, jedna knjiga s pretenzijom da je se doųivljava kao vrlo ozbiljno povjesničarsko djelo daje spisak od ukupno pet (5) ųrtava Holokausta.

A onda se joų jedna od tih ųrtava navodi kao ųrtva za Grad Zagreb.

Radi se o knjizi biologinje dr. Melite ųvob i ųrtvi Otonu Plaćiku (Simona) rođenom 1896. i stradalom u Jasenovcu 1941, kojeg na 501. stranici II sveska knjige *ųidovi u Hrvatskoj - ųidovske zajednice* nalazimo kao posljednju, petu iskazanu ųrtvu Holokausta za Sisak, te ujedno 4348. ųrtvu Holokausta iskazanu za Zagreb.

Ima toga i previše...

* * *

No, pustimo na stranu više ili manje uspjele pokušaje sklapanja popisa. Znatnije me brine način na koji to radi Javna ustanova Spomen-područje Jasenovac iz Jasenovca, koja tvrdi da izrađuje službeni popis jaseno-vačkih žrtava - iako je dubiozno tko može/smije na sebe preuzimati tu zadaću i je li to zapravo ekskluzivna djelatnost u balkanskim okvirima, kao i to: što u ovom segmentu uopće znači „oficijelnost“... JUSPJ svakako ima dužnost i resurse za izvršavanje tog zahtjevnog posla, međutim, radi li to na zadovoljavajući način i može li se uopće danas više izrađivati jedan nezavisan popis jaseno-vačkih žrtava ostaje nejasno. Ja smatram da ne može.

Pokazat ću to samo na ovom jednom jedinom primjeru osobe koja se navodi za žrtvu Jasenovca, jer je njezin slučaj vrlo indikativan.

Na koji je način osoblje JUSPJ odredilo/ustanovilo/utvrdilo da je Lavoslav Koričan ubijen od ustaša u logoru Jasenovac 1941. godine?

U doba kad su tiskali knjigu žrtava i urezivali staklene ploče s imenima u okviru novog stalnog postava Muzeja JUSPJ, u doba kad su lansirali internetsku tražilicu baze podataka žrtava na svojem sajtu, djelatnici Javne ustanove Spomen-područje Jasenovac iz Jasenovca morali su znati za alternativne izvore koji prezentiraju sudbinu Lavoslava Koričana. Jelićev, Dizdarov i Komaričin rad. Svjedočenje Irene Korda u *Jevrejskom pregledu*. Miletićeve knjige. Svjedočenje Irene Korda rođ. Teltsch za USC Shoah Foundation 1997. Iskaz Marijane i Alberta Sommera u zapisnik na nadležnoj kvesturi u Italiji sredinom 1943. godine da su im najbliži živući srodnici Josip Sommer i Lavoslav Koričan.

Ukoliko nisu znali, onda je za to kriva autističnost njihova rada. Ne može Javna ustanova Spomen-područje Jasenovac iz Jasenovca sama sklupati popis žrtava ustaškog logora smrti Jasenovac 1941-45. To je nemoguće.

I ne samo da je nemoguće, već otvara i pitanje arbitrarnosti. Koja verzija se uzima od „ponuđenih“ i zašto? Koji su kriteriji za prosuđivanje plauzibilnosti oskudnih ili brojnih izvora, odnosno - vjerodostojnosti i uvjerljivosti jednog jedinog izvora? Tko određuje u konačnici tko je žrtva, a tko nije?

Zašto se Vladu Singera ne ubraja u žrtve Jasenovca u popisu koji objavljuje JUSPJ? On jest bio visokopozicionirani zakleti ustaša, ali je bio i lo-

goraš koji je u logoru Stara Gradiška ubijen u listopadu 1943. godine. Ako se već hlepi za tim da popis žrtava Jasenovca bude što potpuniji, onda se i Vladu Singera ima stavljati u taj popis.

Popis žrtava koji izrađuje JUSPJ treba biti osmotičan i inkluzivan, otvoren za sva i svačija ozbiljna nezavisna istraživanja, bilo institucionalna, bilo pojedinačna, a osobito za istraživanja Spomen-područja Donja Gradina iz Kozarske Dubice i Muzeja žrtava genocida iz Beograda.

Reći ću sada nešto *bogohulno*: ne bi se smjeli ignorirati čak niti konkretni rezultati istraživača koje smo skloni ideološki okarakterizirati desničarima, ukoliko donose vrijedne nove spoznaje i pridonose kompletiranju slike stradavanja ljudi u razdoblju 1941–45. Mnogi od njih jesu bukači i šarlatani (baš kao i oni s liberalno- lijeve scene, uostalom), ali ima među njima i onih koji svoj istraživački rad shvaćaju ozbiljno i trude se vjerodostojno pribilježiti podatke do kojih su došli – iako ih naravno naknadno nakaradno interpretiraju.

Međutim, tu se uzgred postavlja pitanje kompetentnosti onih koji bi se poduhvatili redakcije svih rezultata istraživanja o jasenovačkim žrtvama. Nisam siguran imamo li uopće tim ljudi koji je dorastao toj zadaći i koji bi se kroz duži period mogao kvalitetno time baviti, pa čak i na internacionalnom planu. S druge strane, ne vjerujem da smo već dospjeli u blaženi stadij dezideologizacije znanstvenog rada, još uvijek je znanost na Balkanu, pa tako i u Hrvatskoj, kapilarno ispolitizirana i samim time slabo upotrebljiva.

* * *

Izrada popisa žrtava bilo kojeg rata nije matematika. Nije to niti povijest.

To je upravo život sam. To su svjedočenja, zapisi, iskazi, takvi kakvi već jesu. To su izvornici; ali to su i krivotvorine: teze o pletenju košara i izradi ćilima u radnom logoru Jasenovac; zatvaranju prostitutki i džepara po sudskoj kazni u jasenovačkom sabiralištu; nastavku rada logora nakon kraja rata; nogometnim timovima i logorskim orkestrima koji izvode *Malu Floramy*, bajka o fluorescentno rasvijetljenim projektantskim radionicama za urbanističko rješavanje Zagreba – u bauhausovskim halama iza latrina u močvari, savskim tokom sto i pedeset kilometara nizvodno...

O tome se radi. Radi se o tome da se političkim odlukama s jedne strane određuje minimalan broj jasenovačkih žrtava, a s druge strane njihov maksimalan broj.

Radi se o tome da smo mi svi skupa još jako daleko od istine o jasenovačkoj zbilji te svemu što je značila i donijela ovoj zemlji i narodu, bez nade da ćemo se u skorašnje vrijeme ili ikada približiti toj istini i poštovati je onako kako zaslužuje.

Treba li zašutjeti pred tom istinom, proglasiti je Istinom? Ne. Treba li se njome baviti i do nje dolaziti? Da, ali s poštovanjem i zamašnom energijom. Ponekad u tome mora biti istraživačkog žara i strasti, a nekad u tome mora biti operaterske hladnoće.

Emocije ne smijemo zapostaviti, no možemo ih ponekad ostaviti po strani – one će nas ionako spopasti kad se smirimo i razmislimo o uzrocima i posljedicama onoga s čime smo se suočili.

* * *

Nemojmo se zavaravati da ćemo iznaći sve žrtve logora Jasenovac i popisati ih, pa čak ni većinu njih. Poštujmo i one čije ime i prezime, lik ili datum stradanja ne znamo. One tim više zaslužuju našu pažnju.

Izložci i slike u Muzeju Spomen-područja Jasenovac mnogo govore svakom onom tko želi slušati otvorena srca. Ali masa bezimernih gorućih lica, što se ne vide u Muzeju, govore čak i glasnije: guraju se, viču, pružaju ruke, komuniciraju očima žitkim i vrelim kao središte Zemlje. Oni su ti koji žele da budemo njihovi glasnogovornici, ali samo najosjetljivije duše mogu ih razumjeti i požaliti te iznijeti napokon njihovu zbirnu sudbinu pred uši i oči svijeta. Oni su naš pepeo iz kojeg mora jednom izniknuti čin katarze.

Mislim da bi Lavoslav Koričan – bio žrtva Jasenovca ili ne – kao komunist, ne, kao humanist koji je želio ostvarenje boljeg svijeta s pravednijim društvom i ostvarenijim pojedincem, svesrdno podržao ovaj tekst kao glas svih onih nepoznatih i nesusretnutih na putu stradanja u tom ratu u kojem čak niti pobjednici nisu bili sretni – jer je i njegova sudbina naposljetku nepoznata, dok je on sam bar donekle prepoznat i opisan u stotinjak redaka ovog skromnog priloga za jedan zbornik radova.

U toj slutnji i na spomen svih znanih i neznanih žrtava logora smrti Jasenovac, završavam sa ne ponovilo se!

I još više — ne dajmo da se ponovi!!

Literatura:

Jazbec, Salamon, *Magnissimum Crimen*, Margelov institut, Zagreb, 2008.

- Jazbec, Salamon, *Sociologija hrvatskog revizionizma*, Margelov institut, Zagreb, 2010.
- Švob, Melita, *Židovi u Hrvatskoj - židovske zajednice*, II dopunjeno izdanje: Izvori Zagreb; Kulturno društvo „Miroslav Šalom Freiburger“; Židovska općina Zagreb; Istraživački i dokumentacijski centar CENDO - Zagreb, 2004.
- Miletić, Antun, *Koncentracioni logor Jasenovac 1941-1945. Dokumenta*, Spomen-područje Jasenovac i „Narodna knjiga“, Beograd, 1986.
- Miletić, Antun, *Ubijeni u Koncentracionom logoru Jasenovac 1941-1945* („Gambit“, Jagodina, 2011.
- Jelić, Ivan, *Tragedija u Kerestincu - Zagrebačko ljeto 1941*, „Globus“, Zagreb, 1986.
- Dizdar, Zdravko, „Logor Kerestinec“; zbornik radova *Povijesni prilozi*, br. 8 (str. 143-192); urednica dr. Zdenka Šimončić-Boban, Institut za historiju radničkog pokreta; Zagreb, 1989.
- Obad-Šćitaroci, Mladen, *Dvorci i perivoji Hrvatskoga Zagorja*, „Školska knjiga“, Zagreb, 2005.
- Romano, Jaša, *Jevreji Jugoslavije 1941-1945. žrtve genocida i učesnici NOR*, Savez jevrejskih opština Jugoslavije, Beograd, 1980.
- Goldsteina, Ivo i Slavko, *Holokaust u Zagrebu*, „Novi Liber“ i Židovska općina Zagreb, 2001.

On-line izvori:

- <<http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=7618>>
 <https://hr.wikipedia.org/wiki/Krapinske_Toplice>

Salamon Jazbec

Koričan

Summary: In the work published in 2008 and 2010, the author attempted to demonstrate - using many examples from both more and less recent history - the bizarre senselessness of the aggressive demands for the meticulous and full recording of “all the victims of Jasenovac”. Alas, such attempts end up serving as instruments of vulgar historical revisionism. In this paper, the author attempts a broad generalization of these findings to encompass all of the victims of any war. In this generalization, he uses a concrete example of Lavoslav Koričan and his tumultuous and unresolved fate.